

HERINNERINGEN AAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

Auteurs: Lod Hendriks
Ton Cox

Bewerkt: Joop van Appeldorn

Uitgave: Heemkundekring Weerderheem
Valkenswaard

SEPT.
2011

De Tweede Wereldoorlog heeft diepe sporen achtergelaten, ook in Valkenswaard. Er zijn mensen gesneuveld, weggevoerd en nooit terug gekomen en velen hebben dierbare bezittingen in rook zien op gaan. Inmiddels is het 67 jaar geleden dat Valkenswaard van haar bezetters is bevrijd en dus is het aantal mensen dat deze oorlog zelf heeft meegemaakt en nog leeft, sterk aan het teruglopen. Een van hen was de toen nog geen zes jaar oude Lod Hendriks. Lod was een van de jongste van een Valkenswaards gezin met 12 kinderen en natuurlijk heeft hij een en ander op zijn geheel eigen wijze ervaren. De oorlog zelf, daar heeft hij nauwelijks weet van, maar de bevrijding op 17 september 1944 heeft hem nooit losgelaten. Die dag spookt steeds weer door zijn gedachten en op mijn verzoek heeft hij die zeer persoonlijke herinneringen aan het papier toevertrouwd.

Ton Cox is geboren in 1928 en heeft de oorlog dus echt aan den lijve ondervonden. Ook hij heeft zijn herinneringen opgeschreven en mij ter beschikking gesteld. Ton was tijdens de oorlog wat we nu een puber zouden noemen en dus heeft hij het allemaal anders en ook nadrukkelijker beleefd dan Lod. Ook in dit geval is het echter 'zijn' verhaal en zijn het dus ook 'zijn' herinneringen en dus heb ik aan de beide verhalen inhoudelijk nauwelijks iets veranderd.

Vooraf voor de wat 'jongeren' onder ons die de oorlogsperiode nooit zelf hebben meegemaakt, lijkt het me hoe dan ook zinvol om kennis van deze herinneringen te nemen. Laat het echter ook uw kinderen en kleinkinderen lezen, zij zijn het uiteindelijk die moeten voorkomen dat zo iets nog ooit gebeurt.

Het gezin van de familie Hendriks woont in die tijd in de Schoolstraat achter de Willem II fabriek, bij schilder Leo Bax het hoekje om. Daar staat in die tijd een rijtje huizen, dat later, in verband met de nieuwbouw en uitbreiding van de sigarenfabriek, is opgeofferd.

Lod vertelt:

Ik was bijna zes jaar en het zou een bijzondere dag worden. De verjaardag van ons pap zou gevierd worden want hij was de 15^e jarig geweest. Het werd een bijzondere dag en hoe.

Het was een mooie zonnige dag. Mijn ouders waren met de oudste kinderen al naar de kerk geweest en de schoolgaande kinderen waren naar de kindermis in de St. Antoniuskerk aan de Eindhovenseweg.

Toen zij thuis kwamen wisten zij te vertellen dat de Duitse soldaten mannen oppakten die mee moesten naar de Luikerweg om daar eenmansgaten te graven. Zij hadden gezien dat alle mannen een schop bij zich hadden. Wat ik mij daarbij moest voorstellen, wist ik beslist niet.

Ons pap was als EHBO'er bij de luchtbescherming en hoefde niet met de soldaten mee. Om een van zijn armen droeg hij een lederen band met metalen plaatje waarop met witte letters "Luchtbescherming" stond vermeld. Hij had als vrijwilliger de plicht om, wanneer het luchtalarmsignaal afging, zich op het gemeentehuis te melden om eventueel gewonden op te halen en naar het Carolusziekenhuis in de Oranje Nassaustraat te brengen.

Mijn moeder was ongerust om mijn oudste broer die 17 jaar was en ergens op de Leenderweg melk was halen. Zij was pas gerust toen ze hem achterom zag komen. Hij vertelde dat hem was opgevallen dat er bijzonder weinig mannen op straat waren.

Het enige wat ik van de Duitse soldaten wist, was dat zij hier eigenlijk niet behoorden te zijn en dat zij ons land enkele jaren geleden waren binnengevallen.

Alle mannen, jong en oud uit onze directe omgeving, zochten een veilige schuilplaats om uit handen van de Duitse soldaten te blijven. De groep was in totaal tien man groot. Mijn vader kwam met de oplossing. Ons pap werkte weliswaar op het Distributiekantoor, maar in de weekeinden hield hij toezicht op de sigarenfabriek van de Gebr. Van Best.

Hierdoor had hij sleutels van de fabriek. Wanneer zij zich stil hielden mochten ze zich verstoppen in het zinkhok bij Van Best. Zo gezegd zo gedaan en zij waanden zich veilig. Intussen was mijn moeder doorgegaan om een feestmaal voor te bereiden.

Het was enige tijd rustig gebleven, tot het moment dat er drie Duitse soldaten aan de poort van de Willem II stonden te rammelen, kennelijk met de bedoeling naar binnen te gaan. Zij zagen er maar gevaarlijk uit. Zij hadden grote geweren aan hun schouders hangen en aan hun riemen hingen enkele stokhandgranaten. Er werd flink gepraat maar wat er gezegd werd, kon ik niet verstaan.

Terwijl de soldaten overlegden, keek een van hen in de richting van het huis van Hein en Jo Snellen. Hij stootte de anderen aan en wees in die richting.

Daar stond op het platte dak van de apotheek, achter een opstaand muurtje, de apotheker in zijn witte jas. De soldaten lieten de Willem II voor wat het was en renden naar de apotheek via de tuin van de familie Snellen.

Wij zeiden nog tegen elkaar: "Ik hoop dat ze in de vijver bij Snellen vallen, dan kan de apotheker misschien nog weggomen. Die lol werd ons niet gegund want enkele minuten later kwamen de soldaten weer terug met in hun midden de apotheker in witte jas en een schop over de schouder en ze liepen hiermee in de richting van de Fabrieksstraat en de Markt.

Het was tegen het middaguur toen plotseling onze broers en enkele buurtgenoten kwamen aangerend en zich bij ons op de zolder en in een ingebouwde kast verstopten.

De anderen waren naar hun eigen huis gegaan. Zij hadden hun schuilplaats moeten verlaten omdat ook daar Duitse soldaten een poort bij Van Best, aan de kant van de Spoorstraat, aan het openbreken waren.

Regelmatig liepen er Duitse soldaten, via een zandpad langs ons huis van de Schoolstraat naar de Spoorstraat en andersom. Mijn vader, maar ook wij kinderen, fungeerden als bliksemafleider. Met zijn band van de luchtbescherming om zijn arm en zijn EHBO tas om zijn nek en de grote kinderschare om hem heen, kon hij de soldaten doen geloven dat er geen mannen of jongens meer in de buurt waren.

Er waren best aardige soldaten bij. Een van hen knuffelde mij, want ik deed hem denken aan zijn eigen zoontje, dat ongeveer mijn leeftijd had.

Wat zouden de Duitse soldaten gedaan hebben als ze ons huis toch waren binnengegaan en daar al die mannen hadden aangetroffen?

Enige tijd later waren de soldaten uit onze buurt vertrokken en kon iedereen weer naar zijn eigen huis. Tussen de middag aten we brood, want 's avonds hadden we het feestmaal.

Kort na twee uur werd er luchtalarm gegeven. Mijn vader moest zich op het gemeentehuis melden. Iedereen dacht dat het om een oefening zou gaan. Dat was al vaker gebeurd. Mijn moeder en de kleinsten brachten ons pap naar het gemeentehuis. Verder dan het Protestantse kerkje kwamen we niet, want opnieuw ging het alarm over en moesten wij afscheid van ons pap nemen.

Zo gauw als het kon zou hij naar huis komen. We waren nog niet terug thuis of opnieuw ging het alarm over.

Dit was het teken dat het voor iedereen veiliger was om vanaf dat moment niet meer buiten te komen en een veilige schuilplaats te zoeken. Naar ik meen was het mijnheer Pontenagel, die bij de Willem II nog een branddeur tussen het nieuwe en het oude gedeelte dicht kwam maken.

Kort hierna begon het schieten kennelijk vanuit de lucht. De oorlog/bevrijding was in volle hevigheid losgebarsten. Wat was oorlog en bevrijding eigenlijk, wat moest ik mij daarbij voorstellen? Waarvan moesten we bevrijd worden?

De Duitse soldaten hadden mij of iemand van ons gezin toch nooit iets aangedaan. Waar moest ik dan eigenlijk bang voor zijn?

Er waren veel vliegtuigen in de lucht waarvan uit, volgens zeggen, op de Duitse soldaten werd geschoten.

We hadden de voor- en achterdeur tegenover elkaar opengezet. Dit was voor de luchtdruk wanneer er bommen zouden ontploffen. Het was net of er steeds een motor heen weer door onze straat reed, zo knetterde het.

Een schuilkelder hadden we niet. Mijn moeder zat met tien kinderen onder de grote tafel en mijn oudere broer en ik lagen onder de canapé. Vanuit de verte hoorde ik heel harde knallen, dat volgens mijn broers ontploffingen waren van bommen. We hebben die middag veel gebeden en Onze Lieve Heer en ons Lieve Vrouwke om bescherming gevraagd. Ook werd er voor ons pap gebeden dat hij toch maar weer vlug en goed thuis mocht komen. Later in de middag werd het wat rustiger en werd de tafel gedekt, om wanneer ons pap weer thuis zou zijn, wij aan het feestmaal konden beginnen.

Rond de klok van zes, begon het stilletjes te regenen. Mijn moeder was de was in de tuin van de waslijn aan het halen, toen een van mijn broers zag dat er een vliegtuig naar beneden dook in de richting van de Willem II. Hij trok ons mam min of meer vlug mee naar binnen. Zij waren nog maar net in de woonkamer toen voor mij de hel los brak. Een aantal zware ontploffingen. Alle glas van de ramen van ons huis sprong aan diggelen. De stukken glas stonden rechtop in de schalen met eten en lagen door het hele huis verspreid. De muren stonden te schudden. Dakpannen lagen op de achterplaats en voor op straat.

Door de druk was ook het deurtje van het varkenshok open gesprongen en het varken was weggelopen.

Onze Jan heeft het varken later weer weten te vangen en weer in zijn hok opgesloten. De vlammen sloegen inmiddels uit het dak van het oude gedeelte van de Willem II en een gedeelte van het gebouw was al ingestort.

Omdat het bombarderen van de Willem II maar door bleef gaan en de brand steeds heviger werd, achtte ons mam, maar ook de oudste broers het niet verantwoord om nog langer in huis te blijven. Ook de burens sloegen op de vlucht. Daar de kleinsten al min of meer klaar gemaakt waren om naar bed te gaan, kon het gebeuren dat de een geen schoenen aan had en de ander twee verschillende.

Zoals we gekleed waren, zijn we gevlucht. De kleinsten werden door mijn broers gedragen. Ik had gelukkig mijn eigen schoenen nog aan en kon lopen.

We konden eigenlijk maar één kant uit. Naar ons pap konden we niet, omdat er vooraan in de Fabrieksstraat ook verschillende fabrieken en huizen in brand stonden. Maar we hadden ons pap nu zo hard nodig. We liepen naar de Spoorstraat en zouden kijken of we misschien via deze weg en de Stationstraat bij het gemeentehuis konden komen. Ook dit was onmogelijk want in de Spoorstraat ter hoogte van het station stonden ook diverse gebouwen in brand. Dus gingen we linksaf in de richting van de Antoniuschool. Er zaten enkele grote kuilen in de weg waar bommen tot ontploffing waren gekomen.

Daar de luchtaanvallen maar door bleven gaan en wij groot gevaar liepen, vroegen we of we bij de familie Teeuwkens of Baten mochten schuilen. Dit mocht en we waren voorlopig onderdak.

Hier was het een drukte van jewelste en nu kwam er ook nog een moeder met 12 kinderen binnen. Veel ruimte was er niet, maar we mochten daar zo lang blijven tot het bombarderen ophield of minder werd. Wij lagen in de gang onder de trap. Telkens wanneer er een ontploffing was stonden de muren van het huis te schudden. Toen was ik eigenlijk pas voor het eerst echt bang. Ik was bang dat de muren zouden instorten en wij onder het puin zouden komen te liggen en wij ons pap nooit meer zouden terug zien.

Hoe lang dit alles heeft geduurd weet ik niet meer, maar toen het wat rustiger werd zijn wij aangelopen. Vervolgens hebben we gekeken of we in het patronaat aan de Spoorstraat zouden kunnen schuilen en overnachten. De deur naar de grote zaal was open. Maar in de zaal en op het podium lagen op stro een aantal dode Duitse soldaten. Dus dit was ook geen mogelijkheid.

De speelplaats van de Antoniuschool lag bezaaid met bommen die niet waren ontploft. Er waren wel bewoners achteraan in onze straat die de kleinste kinderen in huis wilde opnemen, maar beslist niet allemaal. Mijn moeder wilde beslist geen van de kinderen achter laten, want het gezin moest wel bij elkaar blijven. Zij moest er niet aan denken dat er iets met een van de kinderen gebeurde, die zij zou hebben achtergelaten. Neen, de kleinste kinderen hadden haar hard nodig.

Mijn oudere broers hadden wel in de gaten dat we niet parallel met de Eindhovenseweg moesten blijven lopen, dus liepen we de Meerstraat in.

Er stonden daar veel mensen buiten maar niemand had plaats voor een moeder met 12 kinderen.

Misschien ergens wel te begrijpen. Dit was ook het geval in de Bosstraat. Zelfs bij de boer waar onze Jan werkte was er voor ons geen plaats.

Uiteindelijk vonden wij onderdak bij de familie Van de Meijden-Bergs, aan de Berkenstraat op nr. 6. Met heel het gezin mochten we in de kamer en in de keuken slapen. Er werden zogenaamde kermisbedden gemaakt waarop we konden gaan liggen. Dit waren bedstukken die op de grond werden gelegd, waarop je dan kon gaan liggen.

De grote zorg was toen of ons pap ons wel kon vinden en wanneer komt hij en hoe zou het met hem zijn. Ik was doodmoe en denk dat ik toch heel vlug in slaap ben gevallen, want of er nog lang geschoten en gebombardeerd werd, weet ik niet.

Vroeg in de morgen, werd er bij de familie Van de Meijden-Bergs aangeklopt. Gelijk was iedereen wakker. De mannen schrokken en waren bang dat het Duitse soldaten zouden zijn. Gelukkig het was ons pap. Het werd een emotioneel weerzien. Hij was gelukkig niet lichamelijk gewond, alleen zijn haren waren wat lichter geworden en hij zag er erg vermoeid uit. Hij had vanaf de late avond de gehele nacht naar ons gezocht en had ons uiteindelijk gevonden.

In de voormiddag zijn ons pap en de twee oudste broers naar ons huis gegaan om te kijken of wij terug konden. Dit bleek niet te kunnen daar Leo Bax, de schilder, eerst de ramen moest vernieuwen. Dat is ook die dag gebeurd. We mochten nog een dag en nacht bij de familie Van de Meijden-Bergs blijven.

In de loop van dinsdag voormiddag konden we weer naar huis. Het glas zat weer in de ramen en de grootste rommel, zoals glasscherven waren al opgeruimd.

Uit nieuwsgierigheid ben ik toen toch eens naar de Willem II gaan kijken. Nagenoeg het gehele oudste deel en kantoortje was plat gebombardeerd.

Er werd door leden van de brandweer, onder wie Leo Bax en Leo Lemmens nog volop geblust. Er lag namelijk nog een berg cokes te branden.

Of het nu die dinsdagmiddag was of enkele dagen later weet ik niet meer.

Ik herinner me dat er een grote militaire parade bij het gemeentehuis was. Wij gingen met het hele gezin naar die parade. Ik stond helemaal vooraan en kon alles goed zien.

Er namen Engelse, Canadese en misschien ook nog wel andere militairen aan deel. Zowel soldaten te voet als met jeeps, grote vrachtauto's, kleine en hele grote tanks. Er werd geklapt en gejoeld voor de soldaten. Maar ik begreep echt niet waarom er geklapt en gejoeld moest worden.

Zij hadden toch al die huizen en fabrieken gebombardeerd en in brand geschoten! Door hen moesten wij toch vluchten! Mijn vrienden waren het beslist niet.

Ik vond dat die commandanten die naast de soldaten liepen ook niet zo behoefde te schreeuwen, waardoor de soldaten allemaal tegelijk naar een kant keken. Wat een geschreeuw.

De tanks en grote auto's waren best interessant en er zaten al veel burgers op die de Nederlandse vlag vast hielden. Wie er allemaal op het bordes van het gemeentehuis stonden heb ik niet kunnen zien, daar was het veel te druk voor.

Was ik zo'n apart geval, dat ik niet spontaan met de anderen mee kon doen? Ik weet het niet. Waren al die mensen de ellende van de voorbije zondag al weer vergeten? Ik in elk geval niet.

Het is misschien niet eerlijk tegenover de buitenlandse soldaten die hun leven hebben gegeven voor een vrij Nederland, maar wanneer ik terug denk aan die 17^e september, komen de beelden van die vreselijke dag weer terug en krijg ik telkens opnieuw een rot gevoel, ondanks dat ik zeer goed weet dat de Duitsers, tussen 1938 en 1945, vreselijke dingen hebben gedaan en massa's mensen de dood in hebben gejaagd.

Lod Hendriks

Ton Cox vertelt:

Mijn naam is Antoon (Ton) Cox, geboren te Valkenswaard op 18 mei 1928. Mijn vader was sigarenmaker van beroep, maar zoals zo velen werkloos in de jaren vóór de Tweede Wereldoorlog. Om alle mondjes te vullen was het nodig dat er wat bijgesappeld werd. Door een of twee keer per week de grens over te gaan naar Achel en daar margarine en suiker te kopen en die clandestien de grens over te brengen (smokkelen dus), werd er een paar stuiver bijverdiend. Ook ging hij bij tijd en wijle met zijn dubbelloops het veld in om een paar hazen, konijnen of fazanten te schieten. Dit als inleiding. Later hierover meer.

Op 10 mei 1940 vielen de moffen ons land binnen. Angstaanjagend, vooral omdat we steeds hoorden dat moffen gevaarlijk waren. Mijn vader placht te zeggen: *"De beste mof heeft nog een paard gestolen."* Ik begreep het niet, maar voelde de strekking ervan wel aan. Later bleek dat Pa zich al vrij snel had aangesloten bij het verzet. Hij was als infanterist in 1922 scherpschutter.

Kort na de inval begonnen we met het assisteren van de boeren bij de oogst. Aardappels rapen, koren binden etc. Na het werk mochten we meestal mee-eten. Bij één van die boeren zaten we aan de maaltijd. Er werd over je gesproken maar niet tegen je!!

De zoon, Serafinus, vroeg (over mij): *"Wat gaat hij dadelijk doen?"* Ik was ca 12 jaar. *"Werken"*, zei mijn vader. *"Kan hij goed leren? Ja hoor, hij heeft altijd goede cijfers. Waarom laat je hem niet doorleren?"*

De wedervraag was: "En wie moet dat betalen?" Het antwoord heeft mijn verdere toekomst bepaald: "Dan stuur je 'm naar Philips, naar de Bedrijfsschool. Dan leert ie een vak en krijgt nog geld toe."

Na keuring en tests werd ik leerling-elektricien. Het grote probleem was het dagelijks vervoer. In het begin had ik nog een fiets. Maar dat was maar tijdelijk. We hadden in de crisisjaren wel wat kunstjes geleerd, fietsen waren echter een onbereikbare luxe.

Van oude onderdelen prutsten we een fiets in elkaar. Een zadel was bijna nooit te vinden, een jutezak om de stang waar je op zat. Banden waren ook een probleem. Ook daarvoor was een oplossing, twee buitenbanden over elkaar waarvan de binnenste zonder staaldraad. Zo konden we nog even fietsen. Ook reden er nog bussen. Iedere morgen een vechtpartij om in de bus te komen. Later kregen die bussen gasgeneratoren. Achter op de bus een rek met daarop een stel ketels waar hout in gestookt werd. Op dat houtgas draaide de motor. Niet sneller dan 30 á 40 km/h. Als we niet in de bus konden, gingen we wel op dat rek zitten. Maar in Stratum aangekomen hoorden we dan het geluid van een Harley. Dan wisten we het al, de 'Kikker'. Een politieman met hangwangen, rijbroek en gummiknuppel, beenkappen en een slappe pet. Als de bus stopte moesten we eraf en kreeg je een lel met de knuppel op je r..., verder lopen. Na enkele jaren ging er een trein voor Philipspersoneel, goederenwagens dus zonder zitplaatsen.

Een groot probleem was voedsel. Zoals eerder beschreven gingen we bij de boeren helpen.

Als beloning bedong mijn vader: rogge en aardappelen. Rogge werd in de winter gedorst.

Mijn oom Antoon Hunting, had een loonbedrijf en ging bij de boeren dorsen. Wij gingen helpen. Er stond altijd een controleur bij, die de zakken turfde. Maar hij werd binnen gevraagd om te warmen met een tas koffie en (soms) een borrel tegen de kou. Intussen werden wat zakken verdonkeremaand. Die moesten we 's avonds ophalen. Ik herinner me: dwars over de akkers van de Zeelberg, geploegd, bevroren en besneeuwd. Pa met ca 50 kg en ik ca 20 á 25 kg op mijn rug. Vaak viel ik en dan moest Pa zijn vracht neergooien, mijn vracht opgeven en dan zijn eigen vracht weer op zijn rug nemen. Die rogge moest gemalen worden. Er waren twee molenaars: Van Poppel in de Bakkerstraat en Rietra van de Venbergsemolen. Er werd van mond tot mond doorgegeven wie er maalde.

Met een zak rogge naar de molen, met een zak meel terug. Dat meel werd afgeleverd bij Fons Hoekx die dagelijks een roggebrood afleverde. (De 3^e generatie Hoekx is nog actief op dezelfde plaats.) De hoeveelheid meel was altijd minder dan de rogge. De mulder en bakker moesten ook leven.

Aangezien we voor de oorlog jaarlijks een varken hielden, mocht dat in de oorlog ook. Je moest wel bonnen inleveren naar het geslacht gewicht. Het was dus zaak om dat zo laag mogelijk te houden. Er kwam een huisslachter (Jansen uit Dommelen) en een controleur. Zodra het varken op de leer hing, moest het gewicht worden bepaald. Wegen was een probleem: er was in de buurt maar één bascule, bij Jozepke Driessen. Is het voor een varken, vroeg hij dan en gaf een minimum aan gewichten mee. Dan maar schatten. Daar werden mijn vader en de controleur het nooit over eens. *"Dan vragen we een deskundige"*, zei mijn vader. *"Roep Driekske maar"*, (de buurman, barbier en sigarenmaker, geen verstand van varkens.) Die had alles gehoord achter de heg en keek geleerd alsof het dagelijks werk was en kwam aardig in de buurt van Pa's gewicht.

Eens had mijn vader een flink varken gekocht in Sterksel. (clandestien). Met een paardje, wagen en geleende varkenskrat met stro toog men op weg. Op de terugweg: Controle. *"Papieren"*, zei de controleur. *"Wat voor papieren, een trouwboekje soms? Ik ben met deze zeug naar de beer geweest"*. Met een ernstige waarschuwing werd de reis vervolgd. Thuisgekomen bleek de 'zeug' een gecastreerde beer te zijn. !!

Nu kom ik terug op de vooroorlogse stropersverhalen. In de oorlog ging Pa samen met Jan van den Wildenberg of Toon van Poppel 's avonds met de lichtbak op stap. Een dubbelloops met een schijnwerper eronder en een accu in zijn zak. De buit werd niet opgegeten maar geruild. Bv. Sraar Kersten (Willem II) gaf 50 goede sigaren voor een haas. Van Dijk van Walra Textiel in Waalre gaf een laken en een sloop voor een haas. De sigaren en textiel werden bij de boeren geruild voor eten.

Iets anders was het stoken. We hadden geen gas, dus alles moest op het fornuis gekookt worden, hout was er genoeg in de bossen. In de crisisjaren was er enorm veel grove den aangeplant voor stutten in de mijnbouw in Limburg. Maar met alleen hout stook je het niet warm. Wel moest je continue hout in de kachel blijven stoppen. Met een kolenvuurtje eronder ging het beter.

Bij ons achter 'het land' liep het spoor naar België. Als het sein op onveilig stond, renden we over het land met emmers of zakken. Zodra de trein stopte was het zaak zo snel mogelijk een zootje kolen binnen te halen. Op een keer was de trein geladen met pakken stro. (De bezetter sleepte alles naar Duitland) Opzij was een Duitse legerfiets vastgebonden met een paar touwtjes. Een flinke ruk en de fiets was voor mij. Als goed opgevoed jongetje ging ik biechten. De pastoor vroeg het een en ander en zei: *"Dat is geen stelen, dat is sabotage."* Hoe raakt een kind gefrustreerd?

Terug naar Philips. In een der gebouwen (ETF) zat ik op het toilet op de 5^e etage. Plots hoorde ik mensen roepen: *"Hij is geraakt"*.

Snel kijken. Twee Lockheed Lightnings vlogen laag over (vermoedelijk al eerder getroffen) en de voorste stortte neer. De ander keerde en schietend met alle boordwapens, werd die ook geraakt. Later merkten we dat de kogelinslagen dicht bij de ramen zaten waar wij stonden! Op de daken van de Philipsfabrieken stond het vol met FLAK geschut. (Flugzeugen Abwehr Kanonen). Die werden bemand door jongens van 14 - 15 jaar. Te jong voor het front, goed genoeg voor het afweergeschut. De geallieerden meden Eindhoven vanwege de vele FLAK. (Lees "The Dambusters" van Paul Brickhill). In 1942 werd de fabriek gebombardeerd. Zeer laagvliegende bommenwerpers gooiden hun lading niet alleen op de fabrieken: door een misverstand werd ook de Demer, (een winkelstraat) en de Fellenoord gebombardeerd. De volgende dag ben ik in Eindhoven geweest. Een bommenwerper was in de fabriek gevlogen en hing met de staart naar buiten. Op de Bedrijfsschool zag het er allemaal onwerkelijk uit. Lampen leken wel witte komkommers. Stalen tekentafels waren deels gesmolten. Stalen kasten met boeken leken intact. Raakte je de boeken aan, dan vielen ze als as in elkaar. Mijn studie stond abrupt stil. Later heb ik de opleiding afgemaakt, met diploma.

Bij ons achter in de straat (Heistraat) was een bijzondere activiteit. Bij Withoos achter in de tuin, verdienden ondergedoken mannen een centje bij. Ze maakten buntbezems die via Bart Jansen her en der werden verkocht. Het was een goed lopend bedrijfje totdat Withoos in augustus 1944 een anonieme dreigbrief kreeg dat zijn activiteiten bij de Duitsers bekend zouden worden gemaakt. Toon Withoos koos eieren voor zijn geld en stopte met zijn bedrijfje.

Op een bepaald moment vond ik thuis achter de staldeur een bebloede overall. In de zak een dolk en een witte armband met de letters PAN Oranje. KP. Later wist ik de betekenis. Partizanen Actie Nederland. Knokploeg. Op mijn vraag wat dat was, werd mijn vader lijkbleek en stamelde: *"jongen praat er met niemand over anders schieten ze me dood. Ik heb vannacht een varken geslacht"*. Dat hij loog begreep ik wel: er werd regelmatig geslacht, zelfs een kalf in de bijkeuken. Het liep tegen de bevrijding. Geallieerden stonden in België, klaar om door te stoten zodra de landing bij Arnhem zou beginnen.

Er was een druk verkeer van Duitse motorordonnansen tussen België en Eindhoven. De ondergrondse werd opgedragen die berichten te onderscheppen.

Er werd op de Luikerweg in de bossen een diepe kuil gegraven, een staaldraad schuin over de weg. Als ze twee lampjes zagen komen lieten ze de draad zakken, bij één lamp trokken ze die strak. De rest laat zich raden. De berichten gingen via smokkelpaadjes naar de geallieerden. Dat was de oplossing van de overall!!!

Op een dag kwam een Sprengkommando de seinen en wissels op het station opblazen. Daar in de buurt stond een blokhut van de NS. Behalve gereedschap zaten daar ook wapens in van de ondergrondse. Jantje Brom en Pa kregen opdracht die moffen tegen te houden tot er versterking kwam als ze de blokhut wilden openbreken. Daartoe hadden beiden een revolver in hun jaszak. Gelukkig is het niet zover gekomen anders waren wij wees geweest.

Begin september begonnen de beschietingen. Vanuit België werden de wegen onder vuur genomen. Er waren een aantal afzwaaiers waardoor er doden en gewonden vielen. Boeren in Borkel durfden niet meer naar de wei om te melken. Je kon melk krijgen maar dan moest je het zelf halen. We besloten met zijn drieën naar Borkel te lopen. Op de terugweg werden we ingehaald door een groep zwaarbewapende moffen. Telkens als we in de verte BOEM hoorden en even later het gieren van een granaat, doken we in een droge greppel. Tot er een akelig dichtbij insloeg. De moffen doken in een sloot. Daar stond wel water in. We durfden niet te lachen.

's Avonds stonden we thuis voor de deur toen diezelfde groep voorbij kwam: zonder wapens. De andere morgen zijn we gaan zoeken, maar we kwamen al gauw de plaatselijke commandant tegen. Zoek maar niet verder Pauw, we hebben ze al gevonden, was zijn commentaar.

Op zondag 17 september waren we op weg naar de kerk. Aan het begin van elke straat die naar de kerk leidde, stond een gewapende soldaat. Bij de kerk stond een aantal militairen en elke man tussen 14 en 80 moest zijn persoonsbewijs inleveren, thuis een schop halen en zich weer melden om schuttersputten te graven langs de Luikerweg. Pa had een en ander snel door en via achtertuinen en de Reisvennen kwamen we weer thuis. Onderduiken!! Pa ging naar de Leenderbrug, ik ging naar Pierre Peels. Samen gingen we naar Wesseling waar we door een luik in de keuken in de kruipruimte terecht kwamen. Redelijk hoog en een bodem van droog zand. Op een bepaald moment kwamen er twee moffen binnenstampen met hun leren laarzen en schreeuwden: "*Waar zijn de mannen?*" Ze hadden namelijk maar weinig gravers. Weduwe Wesseling toonde aan dat haar man overleden was. "*En de zonen?*" "*Die zijn naar de kerk*". Ze brieften: "*Alle mannen zijn naar de kerk, im ziekenhuis of in Duitsland,*" en daar stampten ze de deur uit. Door ventilatiespleten konden we ze volgen. Hun fietsen lagen tegen de heg van het spoor. Plots doken ze beiden onder die heg. De reden was duidelijk: vliegtuigen begonnen met hun beschietingen en bombarderen. Telkens zes toestellen die de weg van de grens tot Aalst onder vuur namen. De bevrijding was nabij.

Ook de Willem II werd geraakt en vloog in brand. De enige ondergedoken brandweerwagen ging in vlammen op!! Die Willem II-brand was een spektakel.

Surrogaatsigaren stegen brandend op en ploften in de lucht in een vonkenregen uit elkaar. Een prachtvuurwerk.

Bij Driekske, de buurman, zat dochter Lies Cornelissen met een baby op schoot op de plaats, op een stoel met triplex zitting met gaatjes in stervorm. Zij stond op om naar binnen te gaan en op dat moment viel er een Oerlikon-huls dwars door die zitting. (Oerlikons waren 20 mm boordkanonnen)

Op straat stond Sraar Veera, een moderne Raspoetin. Een zwarte baard en snor en lang, zwart krulhaar. Die had ondergedoken gezeten. Er viel een huls voor zijn voeten. Sraar raapte hem op en gaf een gil, het ding was gloeiend heet.

Die nacht hebben we met zijn allen bij Driekske geslapen, op de vloer. 's Nachts werd ik wakker van het gebliiep. Om ca 4 uur werd er op de deur gebonsd. Iemand riep: *"Is Pauw Cox hier? Hij moet zich melden in uniform (overall met armband).* Ik ben er direct achteraan gegaan. Bij het sigarenfabriekske van Neijnens stond een tank. Iemand hing uit de koepel, tegen de tank leunde een soldaat. Ze praatten. Op de tip bij Harrie Daems was een schuttersput met een Brenschutter. Die werd afgelost, hij haalde het magazijn uit zijn bren en haalde de trekker over. De man tegen de tank werd geraakt. De schildwacht werd compleet gek. Hij wist niet dat er nog een patroon in zat.

Door de Peperstraat naar de kerk. Een ravage. De bakstenen muurtjes waren platgereden door de tanks. Daar werd ik vreselijk kwaad om. Voor de kerk stond een Duitse vrachtwagen met een zeil over de laadbak.

Ik tilde het zeil op: allemaal dode Duitsers in groteske houdingen, sommigen misten ledematen of een deel van hun hoofd.

Ik heb gauw het zeil laten zakken. Onder de kastanje- en lindebomen stonden overal tanks. En een gebliiep dat horen en zien verging. Een soldaat stand een boterham te smeren: witbrood met roomboter. Kennelijk keek ik nogal hongerig; hij stopte me de boterham in mijn hand.

Op de Luikerweg kwam ik mijn vriend Pierre Peels tegen. Samen trokken we verder, de colonne tegemoet. Een onafgebroken rij van GMC's, Jeeps, Duck's (Amfibie-jeeps), vrachtwagens met dikke buizen met een bord PLUTO achterop. Later kwam ik erachter: Pipeline Under The Ocean.

Voor het eerst in mijn leven zag ik zwarte soldaten met parelwitte tanden, ze hadden haast, Market Garden was in volle gang. Tijd voor een sanitaire stop was er niet. Gewoon, rijdend uit de GMC piesen. Die hadden geen deuren. Pierre en

ik haalden (halfgroene) appels uit de boomgaard van Jaspers (Jeppe) op de Deelshurk en gaven die aan de soldaten. Wij kregen chocola en sigaretten. Wat was ik die avond ziek!! Na enkele dagen kwam er een colonne vrachtwagens in de straat. Heistraat en Reisvennen stond vol.

De chauffeurs waren de roemruchte Desertrats, de woestijnratten van Montgomery.

De wagens waren geladen met munitie in stalen kisten. Zij moesten munitie laden in Leopoldsburg en naar het front vervoeren. De mannen sliepen in de bak onder twee dunne dekens, op de kisten. Na enkele dagen sliepen ze allemaal in de huizen met toestemming van hun commandant. Ze moesten wel schildwachten uitzetten. We hadden een ruime zolder alleen geen bedden. Geen nood: in de bunker waren nog genoeg Duitse kribben. Er werden er vier opgehaald.

De vier waren: Stanley Stuart uit Birmingham (was nogal gecharmeerd van mijn zus Mia), William McManus uit Manchester, Jimmy Rimmel en nog een Jim.

Soms mochten zij een weekend naar Brussel, met een vrachtwagen met banken achterin. Er werd nogal wat geconsumeerd en op de terugweg werd er flink 'gezongen'. Op een bepaald moment was een sanitaire stop noodzakelijk. De chauffeur vertaalde het geroep als dronkemansgelal. Daar wist William wel raad op, een magazijn in de Stengun en in één salvo gingen alle patronen door het canvas dak. De chauffeur gaf een trap op de rem en dook in een greppel. Thuisgekomen hebben we William naar boven gehesen. Even later kwam een militair vertellen dat William zich moest melden in de Office van, bij Sraar Mens voor de deur. Wij haalden onze schouders op. We wisten van niets. Later kwam een Redcap (militaire politie) en die liep naar boven. Maar de dader was gevlogen.

Die hadden we tussen de bonen in de tuin gedrapeerd. Op weg naar beneden keek de Redcap door het dakraam en zag hem liggen. William werd gearresteerd en moest 80 pond boete betalen voor het zeil en het Sten-magazijn. Ook kreeg hij 10 dagen arrest.

Die moest hij doorbrengen op het terrein van de Boerenbond aan de Hazestraat, dat was toen een militair depot.

William was zeer verbolgen: *"In Afrika was ik verdwaald, had geen eten of drinken en dronk uit de radiator die ik aanvulde met urine. Meermalen ben ik beschoten en voor zo'n klein vergrijp word ik zwaar gestraft"*.

Enkele jaren geleden heb ik via vrienden in Engeland een oproep gedaan in 'The Legion', het tijdschrift voor veteranen. Daar kwamen veel reacties op, ook van militairen die in de buurt geloged hadden in die tijd. De meesten lieten weten: *"We had a hell of a time, crossing the Rhine"*. Velen hadden het niet gehaald.

Het was duidelijk dat ik niet kon blijven rondhangen. Ik moest werk zoeken. De RAF zocht personeel voor de BOVA-garage aan de Dommelseweg. Daar was de TAF 83 (Tactical Air Force) ondergebracht. Zij waren de mobiele back-up van Welschap, het vliegveld in Eindhoven.

Met vijf man deden we daar alle klusjes van schilderen, vegen, accu's laden, kolen scheppen op het vliegveld voor de wasserijen die de was deden voor de RAF etc. We hadden gratis werkkleding, sigaretten bij de vleet, brood en 's middags warm eten met de militairen. Ze sliepen in de Hofnar sigarenfabriek. Een zaal met: bed - kast - bed - kast - bed - kast etc. Als eerder vermeld sliepen de Woestijnratten

bij ons. Op een dag kwam ik een korporaal tegen die liep te slenteren. Ik nodigde hem uit om bij ons thuis te komen om met collega-Engelsen te praten. Dat was Fred Fletcher, een groenteboer uit Bury. Na de bevrijding heeft hij met vrouw Rose en zoon en dochter een vakantie bij ons doorgebracht. Beiden zijn overleden maar met zoon Alfred Jr. heb ik nog steeds contact.

Na enkele maanden vertrok de eenheid naar Duitsland, naar Osnabrück. Een sergeant Johnston wilde twee van ons graag meenemen, Mies van de Boom en ik. Maar we kregen geen toestemming. Dan maar clandestien. Op zondagmorgen had Mies zich verstopt achter een generatorset in een zgn. Mobile Workshop. Toen ik aan kwam lopen zag ik een (niet zo aardige) korporaal de deur openen. Mies dacht dat ik het was en riep: "*Ben jij dat Ton*".

Daarmee eindigde dat avontuur, dus terug naar de Bedrijfsschool. Laatste jaar afgemaakt met diploma.

Mijn vrouw (overleden in 2000) en ik hebben vele jaren doorgebracht in Engeland, in kleine dorpjes, o.a. in Middleton By Youlgreave. (161 inwoners.) We haalden melk bij een boer, Jim Wigley. Bij de eerste ontmoeting bleek Jim betrokken te zijn geweest bij de bevrijding van Brabant. Zij moesten de Corridor (door de geallieerden genoemd The Hell's Highway) aan de oostflank beschermen tegen Duitse aanvallen. Ze waren in het centrum van Geldrop en werden van drie kanten aangevallen. Daar kwam nog een luchtaanval overheen. "*We lost a lot of comrades*" en de tranen stroomden over zijn gezicht.

Jim en zijn vrouw Margareth zijn beiden overleden maar zoon Robert is wat jaren geleden met vrouw Karen en twee

kinderen een tijdje hier geweest. Samen zijn we naar Oosterbeek geweest en hebben daar de begraafplaats en museum bezocht. Karen heeft daar namens een vriendin een krans gelegd op het graf van de vader van die vriendin. Zij was twee maanden toen die sneuvelde.....

Op alle steentjes staat o.a. een naam en geboortjaar. 20, 22, 18, 21, 29, enz. Wij zijn onze bevrijders van 1944-'45 heel veel verschuldigd. Wij mogen hen niet vergeten. Die avond zijn we allemaal dronken geworden. Uiteraard is dit niet het hele verhaal. Het zijn losse herinneringen, maar het geeft een beeld hoe het was.

Ton Cox.

Ook deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de financiële ondersteuning van onze begunstigers:

Boekhandel Priem

Bonanza Steakhouse

De Zwaan Borkel & Schaft

Gemeente Valkenswaard

Bouwbedrijf Baken

Potters Notarissen

Forum Hypotheken

Drukkerij Spapens

Bouw en Vastgoed BV

Danlat

De Quillettes en Hakkens

Accountants en adviseurs

Rijnders Optiek